

K İ T A P T A N I T I M I

Melih Cevdet Anday'ın Şiir (Ç)Evreni

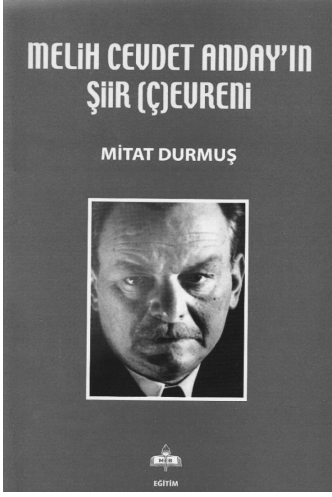

Melih Cevdet Anday, Türk şiirinde Garip akımının poetik sivilleşme programına dahil üç şairinden biri olarak, Garip'le başladığı şiir yolculuğunu, daha marjinal izlek alanlarına çekmiş ve kendine özgü bir dil-anlam dünyası yakalamış bir şairdir. Mitat Durmuş'un Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'ndan çıkan yeni kitabı *Melih Cevdet Anday'ın Şiir (Ç)Evreni*, Anday'ın Türk edebiyatındaki yerine yönelik eksik bir monografinin tamamlanması açısından dikkat çekici bir çalışma olarak öne çıkmakta. Özellikle şairin yaşamının yazınsal üretim sürecindeki etkisi, tematik, estetik, dil-üslup ve dilbilimsel açıdan ayrı bölümlerde ele alınan izlekler ışığında, Melih Cevdet şiiri için bir yol haritası niteliğindedir. Söz konusu çalışma, okuru, şairin poetik anlayışının tecrübe edilmesi açısından zorlayıcı bir okuma biçimi olarak değil de Anday'ın poetikasına yönelik şiirbilimsel teoriklerden hareketle kuşatıcı ve estetik algılamaya referanslarını devreye sokan yön açıcı bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu çalışma bu yönüyle de şiir geleneğimizde Anday şiiri için sıklıkla yinelenen tek bir devir, kuşak ya da akıma dahil edilmiş hatalı anakronik tanımlama ve yanlışların da önüne geçmiş görünmektedir.

M. Durmuş, öncelikle monogafik bir taslakla M. C. Anday'ın şiir anlayışını dört bölüme ayırır. 1- Şiire eğilimi ve *Garip* öncesi dönem, 2- *Garip*, toplumcu gerçekçilik ve *Yaprak* dönemi, 3- *Garip*'ten kopuşun ilk "*Tohum*"ları, 4- "*Kolları Bağlı Odysseus*" ve sonrası.¹ Bu tasnif Anday şiirinin geçirdiği dönüşümü ayırtırmaya yönelik olup, şairin şiirsel arayışının hangi dönemeçlerden geçtiğine ilişkin de bir ipucu niteliğindedir. Bu

bağlamda Garip, çağın siyasi ve sosyal şartları ekseninde Anday'ın çok çabuk uyum sağladığı ve şiir dilini ilkelerine çabuk uydurduğu bir akım olarak karşımıza çıkar. Şairin gençlik döneminde Garip'in etkisinde kalışını, bir edebi akımın başlatıcıları ve uygulayıcıları noktasında farklı değerlendiren Durmuş kitabında şunu söyler: "*Edebiyat- ı Cedide, Fecr-i Âti, Genç Kalemler, Yedi Meşaleciler Beş Hececiler... gibi Türk şiirinde görülen hareketlilik hep 'gençlik', 'yenilik' olguları vurgulanır ve çoğu zaman bu vurgulamalar bizzat yazın akımını ortaya koyan sanatçılar tarafından ifade edilir. Garip şiirinde ise durum tam tersidir. (...) Bu sıfatlar ile amaçlanan 'genç' sözcüğünden 'çoluk çocuk' sözcüğüne göndermede bulunmaktadır. Ölçü, uyak nedir bilmeyen, ince duygulardan yoksun, kaba sözcükleri hiç sıklımadan kullanan ve bunu meziyet sayan, ciddiyetten uzak, sulu, alaycı, çağrışımlarını da bu genç sözcüğüne yükleyerek Garipçiler tanınlanmak istenir.*"² Bu ifadelerden hareketle şiir dilindeki geleneksel form ve anlam uzantılarının poetik bir ironiye dönüşmesi Melih Cevdet'in şiirini Garip'le keşiştirmesine zemin hazırlamıştır.

Her ne kadar da Melih Cevdet'in de dahil olduğu bu şiir programı yani Garip, eleştiri gündemine alınsa da şairin şiir serüveninin bu duraktan geçmesi kendi şartlarında kaçınılmaz olmuştur. Durmuş, önemli bir tespitin altını çizerek. Bu da *Kolları Bağlı Odysseus* şiir kitabından sonra Melih Cevdet şiirindeki dönüşümdür. Artık Garip dönemindeki şiir anlayışı erimeye, çözülmeye başlayıp, sokaktaki insandan, üst düzey insana geçilir.³ Aynı zamanda Durmuş'un ifadesiyle Garip poetikasının inşa etmeye çalıştıklarıyla oluşmuş verili bir okuma biçimine koşul-

landırılmış tüketiciyle arasına aşılmaz setler kurmuştur.⁴ Elbette şiirin basit bir söyleyiş düzeyini terk etmesi, beraberinde insan, varlık ve zaman gibi felsefi sorunsallaştırmalara açık bir anlam dünyasını getirmektedir. Denilebilir ki bu da M. C. Anday'ın şiir anlayışını I. Yeni'den II. Yeni'ye yaklaştıran yadsınamaz bir realitedir. Zaten Anday şiirinin bu evredeki beslenme kaynaklarının dahi değişmesi; yani Ziya Paşa ve Abdülhak Hamid'in şiirlerinin yerini feseşe kitaplarının alışı, Anadolu, Mısır, Hitit, Sümer ve Yunan mitolojisi ile ilgili metinlere yönelmesi,⁵ şiir anlayışındaki söz konusu değişiklikler bakımından bir kırılmadır.

Yine Mitat Durmuş'un Melih Cevdet Anday'ın şiir anlayışına yönelik tematik değerlendirmeleri, şairin anlam dünyasını ve bu noktada bilinçli bir şekilde okurun algılama/alımlama etkinliğine yaptığı etki açısından sözü edilen şair-okur ilişkisinin baskın gelen izlekler ışığında aydınlatılmasına yönelik bazı okumalar içermektedir. Zaman, ölüm, özlem, yalnızlık, doğa, varoluş, tinsel çelişkiler olarak beliren tematik arka plan, Anday'ın Garip döneminde yüzeyde fazla duran şiir dünyasının derinlere yöneldiğinin, açmazlara ve varlık trajedisinin Doğu ve Batı metinlerindeki izdüşümlerine olanak tanıdığıının verilerini sağlamaktadır.

Anday şiirinde zaman kavramını ele aldığı anda, Durmuş, Anday'ın insanın bellek-sel varoluşunu tarihsel bir kronoloji içine sıkıştırmak istemediğini belirtir ve zaman kavramına daha geniş bir boyuttan bakan Anday'ın kadim ve modern birleştirici etkisinden söz eder.⁶ Devamında mitolojinin ilintili olduğu poetik algılamada Mircea Eliade'nin mitleri açıklarken matematiksel zaman formunun dışına çıkardığı epifanik göndermeleri, yani mitleri yaşarken yeni bir zaman koridorunun açılmasının ve kronolojik zaman ölçeğinin ters yüz olmasının altı çizilir.⁷ Bu da belirli bir sınırlılığa saplanıp kalmak istemeyen şairin zaman kavramını, şiir dilinde yeniden kurmak isteyişinin çabasıdır.

Yine Melih Cevdet'te öne çıkan bir diğer izlek ölümdür. Bu noktada *Kolları Bağlı Odysseus* ile şiir dilinde meydana gelen değişme, ölüm temasında da felsefi içerik kazanarak kendini gösterir. Fakat ölüm kavramı muhtemelen şairin Garip anlayışından ve I-II Dünya Savaşı yıllarına denk gelen yaşam sürecinin sanatına olan yansımalarından etkilenmiş olmalıdır ki pek fazla metafizik sorgulamalar içermez. Söz konusu meseleyle ilgili Durmuş şunları söyler: "*Ölümden sonrası dahi öte dünya bağlamında değil, bu dünya bağlamında değerlendirilerek verilir. Anday şiirinde önemli olan ölüm sonrası değil, ölüm gerçeğinin bireyi bu dünya ile ilişkisi bağlamında ilgilendirir. Ölüm, ne doğrudan trajik bir görünüm, ne bir yok oluş ve ne de her daim korkulan bir gerçeklik olarak yer almaz.*"⁸ Dolayısıyla Melih Cevdet'te soyut bir görüngü alanına sahip olmayan ölüm kavramı, doğal bir sürecin tamamlanması açısından insanın varoluş sorununu yeniden değerlendirilmesi⁹ ve bir sonuca bağlanmadan ironik bir üsluba dönüşmesidir.

M. C. Anday şiiri okurun alımlama düzeyini odağa alan bir şiirdir. Çünkü bu şiirde okur, sıradan bir okur olmaktan çıkarılmış anlama/algılama/anlamlandırma düzeyi yüksek bir okur konumuna sokulmak istenmiştir.¹⁰ Türk şiirinde Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Yavuz ve Sezai Karakoç şiirlerinin

de olduğu gibi okurdan daha başlangıçta bir düzey bekleyen bir şiidir Anday şiiri. Nesnenin yadsınması ve anlamın itilmesi noktasında bir izleğe dönüşen bu tematik, Durmuş'un meseleyi Ferdinand de Saussure ve Platon'a göre okumasına neden durumundadır. Saussure'ün söz/dil ayrımında sözcüğün nesneyi değil kavramı imlemesi ve kavramın zihinsel tasarıma göre bir ada dönüşmesi¹¹ şiir dilinde de gösterilenin arka plan zihin tasarımlarıyla ilgisini ve dolayısıyla da bir yönüyle gize/bilinmezliğe, bir yönüyle de sanatkâra / şaire mahsus kapalılığa işaret etmektedir. Wittgenstein'in resimsel dil teorisini anımsatan böyle bir dilsel imkânın Anday şiiri merkezindeki karşılığı, şiir diline taşınan imgenin spekülâtif bir kapalılıkla anlamı geri plana itmesi ve hazır bir okuyucudan beklenti içinde olmasıdır.

Sonuç olarak Mitat Durmuş'un *Melih Cevdet Anday'ın Şiir (Ç)Evreni* şiirin Türk şiirindeki yerinin sağlıklı analiz edilebilmesi için önemli bir boşluğu doldurmuştur. Özellikle şiirin manzumelerindeki muhteva ve form özelliklerinin dilbilimsel çözümleme-

sinin yanı sıra tematik okumalar bölümünde Anday şiiri üzerine yapılmış felsefi sorgulamalar, şairin şiir evrenin sınırlarında yolculuğa çıkmak isteyen okuyucu için bir rehber konumundadır. Bunun yanı sıra söz konusu monografiyle Anday şiirinin anlam katmanlarını ayrıştırılmış, onun şiir anlayışı yetkin bir perspektiften ele alınmış, çok önlü okumalar ışığında çoğaltılabilir bir fikir etkinliğine dönüştürülmüştür.

Adem Polat

¹ Mitat Durmuş, *Melih Cevdet Anday'ın Şiir (Ç)Evreni*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2011, ss. 127.

² *Age.*, s.135.

³ *Age.*, s. 156.

⁴ Aynı yerde

⁵ *Age.*, s. 178.

⁶ *Age.*, s. 192.

⁷ *Age.*, s. 193.

⁸ *Age.*, s. 213.

⁹ *Age.*, s. 227.

¹⁰ *Age.*, s. 229.

¹¹ *Age.*, 233.